

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 370

ט"ז כסלו
תשפ"ו

פרשת וישלח

דרך חיים

מה מחריד היה המצב של רבי עקיבא. הצריכוהו ללון בשדה מחוץ לעיר, המקום מקום חיות רעות, מעון אריות, בחשיכה, בלי נר. לא זו בלבד, אף תרנגול שיעוררו לא נשאר, ואף החמור היחיד שהיה בידו נטרף. ועל הכל אומר רבי עקיבא 'כל דעביד רחמנא לטב עביד'. נכון שזכה רבי עקיבא לראות מיד למחרת את החשבון הכללי, ואיך כל מאורע אשר היה רע ומר כשלעצמו הפך לנס ממש. הכל ביחד היה מגילה ערוכה של הצלת נפשות באופן מופלא. אך יש פה הבנה כיצד צריך להיות המבט כבר מתחילה, מתוך אמונה שלמה ובטחון מלא בתמונה האלוקית הכללית.

זה מושג חדש באמונה ובטחון, לא רק שהוא מאמין ויודע כי עוד יזרח השמש ויבואו זמנים יותר טובים לישראל. אלא שגם בתוך החשיכה של הגלות הוא מאמין שהכל הכנה לימי האורה לגאולתנו הקרובה. על אף שבעיניי הגשמיות הוא לא מסוגל לראות את הטוב, אבל הידיעה שלו ברורה שבעצם הכל לטובה. כך כותב רבינו יונה בספר שערי תשובה (שער ב אות ה): "ויש על הבוטח בשם להוחיל במעוף צוקתו, כי יהיה החושך סבת האורה, כמו שכתוב: "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי" (מיכה ז ח). ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי" (מדרש תהלים מזמור כב). לא זו בלבד שבעתיד יהיה ה' אור לי, אלא שכבר עתה בתוך החושך ה' אור לי.

זו המדרגה הנכונה של תפילת ערבית שתיקן אותה יעקב אבינו. שעומד ומתפלל ומודה לה' בחשכת לילה בדיוק כמו בתפילות היום. לכן תפילת ערבית היא רשות, כי לא כל אחד מסוגל למדריגה זו. אבל עם התקרבות אור הגאולה, שכבר יכולים להרגיש איך שכל תנועה בכוחות העולם מביאה את הגאולה, אז קבעו אותה כחובה. לזאת התפלל יעקב ואמר "ואתה אמרת היטב איטיב עמך" (בראשית לב ג). כותב הקדושת לוי, ר' לוי יצחק מברדיטשוב (פ' וישלח): "שלפעמים יש חסדים מכוסים שאין נראה לעין,

ותב רבינו הגרא באיגרת הידועה שלו "ולשמחה מה זו עושה כי מחר תבכה מאשר היום תשחק". מבאר ר' חיים שמואלביץ ב'שיחות מוסר': עומק הכוונה כי האדם יראה לעיניי כפי המצב הנוכחי, אבל בשמיים ממעל יש חשבון לטווח ארוך של שנים ודורות. בעוד שאדם היום שמח למה שנראה לו כאושר והצלחה, הרי למחר נודע לו כי היה זה שמור לבעליו לרעתו. וכן להיפך, יש והאדם דואג ומיצר על מה שנראה לו כצרה לשעתה. אחרי זמן אכן נודע הדבר כי הכל היה לטובתו, אז נוצר אצלו מצב של מחר תשחק מאשר היום תבכה. אסונו של האדם הוא שדן את המקרה הפרטי בעוד אין הוא אלא חוליה קטנה ממערכת כללית גדולה, והחשבון עלול להשתנות מקצה אל הקצה.

החובה של האדם בעולמו להשליך על ה' יהבו. לדעת שהוא יתברך שמו מנהיג את עולמו בחסד וברחמים. כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד. לעת עתה אין הטוב נגלה ונראה בעיני בשר שלו. זה הביאור של 'גם זו לטובה', שהוא לא דן את הפרט לפי מה שהוא, אלא אומר שבסופו של חשבון גם זו לטובה. הובטח הוא כי החשבון הכללי הוא לטובתו, "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו", בתום כל המעשים יחדיו נראה צדקת ה' ומשפטיו.

דוגמה למדרגה הזו מביאים חז"ל במסכת ברכות (ס): את סיפורו של רבי עקיבא, תלמידו של נחום איש גמזו: "אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר, וכן תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא, דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא, מטא לההיא מתא, בעא אושפיזא לא יהיבי ליה. אמר: כל דעביד רחמנא לטב. אזל ובת בדברא, והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא. אתא זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכלא לחמרא. אמר: כל דעביד רחמנא לטב. ביה בליליא אתא גייסא, שבייה למתא. אמר להו: לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה".

כי פודה ה' נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו, ובה' בטחתי לא אמעד". "ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צולע על יריכו", למען דעת שבעודנו צולע על כף יריכו כבר קרא שם המקום על שם הנס. עוד בטרם זרחה לו השמש, "כי ראיתי אלקים פנים אל פנים" עוד בשעת מידת הדין הקשה, ובזה גופא "תנצל נפשי" שאני יודע ומבין שכל זה היה הטובה האמיתית בשבילי, וכבר מאז קרא שם המקום פנואל על שם הנס הגדול שכולו רחמים וחסדים.

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה כדי שיהיה רמז בישראל שאף על פי שיסבלו צרות רבות בגלויות מיד העמים ומיד בני עשו, מימות זרם ושמד, יושב לו יהודי בעמק הבכא של גלות מר ונפשו עגומה עליו, משיב אל ליבו כי 'תפילת ערבית חובה', להאיר את החשיכה מתוך ידיעה והתעוררות כי מחר תשחק אשר היום תבכה. מה שהיום נראה כי בא השמש יתברר ויראה למחר ש"ויזרח לו השמש". ובזכרם תמיד עניין זה על ידי המצוה שתהיה לזיכרון יעמדו באמונתם ובצדקתם לעולם. לא זו בלבד שייקוו לאור, אלא גם להוחיל במעוף צוקתו כי יהיה חושך סיבת האורה. שמאת ה' הייתה הצרה לישועה, וגם במצב הנדמה כולו חושך באמת כולו אור. לכן לא כתובה המצוה הזו במקומה לאחר "ויגע בכף יריכו", אלא בסוף אחרי "ויזרח לו השמש והוא צולע על יריכו על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה". כי המצוה הזאת מלמדת על הכלל כולו יצא, שהחשכות של חבלי משיח היא חסד ה' כמו זריחת השמש של ביאת השמש. "כי אשב בחושך ה' אור לי" - דבר זה נודע רק אחרי "ויזרח לו השמש". זו ההוראה שיש להוציא מהמצוה הזאת, עם הפרשה הזאת שאנחנו נמצאים בזמן של לילה, ערבית, צריך לאחוז ב'תפילת ערבית חובה' שתיקן להם יעקב אבינו לחזק ולאמת לבב כל המייחלים לה' בידיעה ואמונה ששקיעת החמה שלא בעונתה היא היא שתחיש ותמהר את זריחת השמש במהרה בימינו.

כותב החתם סופר דברים נפלאים. "שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו" - "רוב פעמים אין מידת הדין מסכים לטוב שנעשה בעולם, אלא שמידת החכמים גובר. וכן בהפוך אין מידת הרחמים מסכים לרעות המתרגשות לגובר לעולם אלא שמידת הדין גובר נמצא אין זה שלום. אבל כשמידת הרחמים מסכים עם מידת הדין לפורענויות חס ושלום או בהיפוך מידת הדין מסכים עם מידת הרחמים להיטיב - זה שלום אמת בין מידות עליונות. ובחרבן בית המקדש לגלות ישראל הסכים מידת הדין עם מידת הרחמים, אבל היה לטובה כי אחרי שיזדככו בגלות אז יסכים מידת רחמים במידת הדין לגאולה שלמה, כדכתיב "כן נשבעתי מקצף עליך ומגעור בך". ב' פעמים 'שלום', אחד לרחוק - הגלות,

ואדרבה נראה שהיא רעה והטוב מכוסה, מה שאין כן בעשות הבורא ברוך הוא חסד מגולה עם האדם, אז הטוב הוא מגולה". בתפילה הזאת האיר יעקב למחשכי המצבים שבהם אין אדם מסוגל לכוון ליבו למקום בתפילה כדת, אלא באמירה בעלמא. יעקב תיקן תפילת ערבית גם במצב של "כי בא השמש", הוא ראה והבין שהכל לטובה למרות שהחסדים מכוסים ולא נראים לעין.

אבל על אלו שלא במדרגה הזו ביקש עליהם "הראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו" (תהלים פה ח). וזהו "ויזרח לו השמש" ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדיו את הטוב המגולה והנראה לעין. זו הכוונה בלשון הכפולה "היטב איטיב". 'על שלו ועל של חברו אומר ברוך הטוב והמיטיב', בזמן שגם אחרים שמחים ונהנים יחד איתו מהשפעת הטובה הוא מברך בכפילה, הטוב לו והמיטיב לאחר. יעקב אמר "ואתה אמרת היטב היטיב עמך" באופן שלא רק אני לבדי אראה את הטוב מתוך אמונה ובטחון, אלא ש"איטיב עמך" באופן שבאתגליא לכל יהיה ניכר שהוא לטובה.

עוד יש להבין כי מה שבאה השמש היא הייתה לו סיבת הרווח וההצלחה על העתיד כאשר "ויזרח לו השמש". אותה השקיעה שלא בעונתה לא הייתה צרה אלא רווח והצלחה. כי שמש הבאה בעבורו זרחה בעבורו. האורה שחזרה לא בשעתה היא שעמדה לו עכשיו כשהוא נזקק להצלת נפשו. עכשיו הוא אור בהיר, וזהו סוד תפילת ערבית שתיקן יעקב. זה לא רק עניין של בקשה ותקווה על עתיד יותר טוב, אלא אמונה והודאה על חסדים מכוסים שלא נראים לעין לפי שעה, כי יהיה החושך סיבת האורה. כעת הבין יעקב למפרע את הטוב ואת החסד שנעשה לו בשעתו כששקעה חמה שלא בעונתה. אז הבין שנקיעת כף יריכו גם זו לטובה הייתה. זו כוונת הכתוב שעכשיו, כאשר ישראל נושע בה' "ויזרח לו השמש", הבין שגם כשהוא צולע על יריכו, ישועה וטובה הייתה לו אז לדורותיו אחריו.

כותב הספר 'באר מים חיים' (פ' וישלח) מר' חיים צ'רנוביץ' על מה שיעקב קרא למקום פניאל: "קרא המקום על שם הנס פני אל, כי 'אל' קשה הוא כידוע. כלומר "ראיתי אלקים", תוקף הדינים והגבורות, ומי כמוהו בעל דין קשה ס"מ הידוע. ובא למלחמה עמי פנים אל פנים, ואף על פי כן 'ותנצל נפשי'. כי את זה הראה לי שמו יתברך שהוא עמי להצילני מכל גזירות קשות אכזריות. ובזה אני מודה מהלל ומשבח ומפאר שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא הנכבד והנורא בקביעות שם המקום על שם המאורע למען ילמדו דורות הבאים כי לא יעזוב ה' חסידיו לעולם נשמרו וכל קווי לא יבשו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בו. ולא יעלה בלבם שום מורא ופחד משום דבר בעולם

אוהל קבוע (ביה"ל שם סעיף ח). לדוגמא, אוהל שמטרתו הגנה מחום, קור או זבובים (ט"ז סי' שא), כיוון שנהנה מעצם האהל שיצר חלל תחתיו, אפילו אם עושה כן לזמן קצר בלבד ולא לקיום ארוך טווח, הדבר אסור. בעל הפרי מגדים הביא דוגמא נוספת לאיסור זה בפחות מטפח – כאשר מייצר אוהל על מנת להצניע ולהסתיר את עצמו מכל סיבה שהיא. על כן, אסור לפרוס מעליו שמיכה על להתחבא, אפילו שיהא הכיסוי בגג בלבד בלא מחיצות (מ"ב סק"ב). לכן צריך להזהיר ילדים שבשעת המשחק סותנים סדינים מעל גבי כסאות ומיטות על מנת להתחבא, שהדבר אסור מדרבנן על אף שנעשה לשם ארעי. וגם אם יש בזה רגילות מידי שבוע לבנות ולסתור את האהל שבנו, כאן באיסור אוהל הדבר יהיה אסור, כי זהו דרך עשייתו באופן של בניה ופירוק (עי' פנ"י סוכה טז:).

כמובן שאם יש טפח של חלל ועשה זאת לשבוע או ליום יש בזה איסור תורה, ואסור לעשותו גם ע"י גוי. ואם נעשה דינו כדין מלאכה דאורייתא שאסורה בשימוש. ובאוהל ארעי שנבנה בשוגג מותר יהיה להשתמש בשבת, ובתנאי שניכר עליו להדיא שהוא אוהל ארעי ולא קבוע.

ואחד לקרוב - הגאולה עתידה במהרה בימינו. וזהו השמש ששקעה שלא בעונתה כי מידת הרחמים הסכים לגלות, שוב זרחה בעבורו כי מידת הדין יסכים לטובה. לכן יעקב אבינו לא נענש עד עכשיו על איחור נדרו, כי יעקב ראה פה חורבן בית המקדש, לכן הוא קרא למקום 'מקום' ולא הר. כשהוא ראה הוי"ה רחמים ניצב עליו התיירא, כי מידת הרחמים יסכים עם הגלות, רק כן אמר 'יש ה'" - שם הוי"ה, רחמים, במקום חורבן הזה. "ויאמר אין זה כי אם בית אלקים", לשון דין. מסתפק יעקב אולי הוא לטובה להסכים דין לרחמים בחזרתו במהרה בימינו אמן, כי עדיין לא נרמזו זריחת השמש בעבורו. וכן אמר כמסתפק אם יהיה אלקים עמדי בגלות ושבתי בשם לבית אבי להגיעו לעתיד, ולכן אמר "והיה ה' לי לאלקים", שהדין והאלקים יהיה להוי"ה, ומידת הדין יסכימו בשווי לבית אבי. אז אבין למפרע שהיה הכל לטובה. לכן לא נענש על איחור נדרו עד אחר שזרחה השמש בעבורו, שאז הושלם קיום התנאי ואז הוא קיים את הנדר שלו.

שבת שלום!

בזרנו של ר' אריה

גברת עליזה שורץ הייתה מבאי ביתו של ר' אריה. משהפצירה בו שיכבדה בהגעתו לחתונתה התנצל בפניה ר' אריה על שאינו יכול למלא משאלתה באשר כוחותיו אינם עימו. אף הוסיף ואמר לה: "והרי אף לחתונת נכדי, שנערכה בשבוע שעבר, לא הלכתי". השיבה לו: "ומה הראיה ר' אריה? והרי כבתך אני, ולשמחת בניך לא הלכתי?". השיבה ר' אריה: "נצחתיני בתי", ועשה מאמץ רק כדי ליטול חבל בשמחתה. (איש צדיק היה עמוד 95)

הלכה ומנהג

גתחיל בלימוד מלאכת בונה וסותר. אחד מתולדותיו הוא איסור עשיית אוהל בשבת, ואיסור זה הוא אפילו בעשיית אוהל ארעי (שו"ע או"ח שטו א), ואפילו בלי לחבר אותו בשום חיבור, אלא בעצם הנחת הדבר הסוכך ישנו איסור עשיית אוהל. דין זה אמור רק כאשר תחת הסוכך ישנו טפח של חלל (שם יג. מ"ב ס"ק מט). אולם מדרבנן ישנו איסור גם בפחות מטפח כאשר יש לו תועלת ביצירת החלל המסוכך, משום גזירה שמא יעשה

שו"ת עם הרב חיים איזלס

שאלה: האם ישנו איסור להשתמש בסאונה שעובדת מאליה כל השבת?

תשובה: ישנו איסור להיכנס בשבת לחדר כשמטרתו להזיע שם. מרן השו"ע (או"ח שכו) פסק כי ישנו איסור להיכנס לבית המרחץ בשבת, אף אם נכנס רק כדי להזיע מחום האדים. הוסיף על דבריו מרן הרמ"א שגם לעבור דרך בית המרחץ יהיה אסור אם במעברו שם יגיע בוודאי לידי הזעה.

ביארו האחרונים (המ"ב ס"ק לה בשם הטור ורש"י, הכה"ח ועוד) שהכוונה דווקא למרחץ קטן שודאי מזיעים שם אפילו אם רק עוברים ולא משתהים. וגם אם אין מתכוונים להזיע איסור זה קיים. איסור זה קיין גם בסאונה יבישה כפי שפסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שש"כ פי"ד ח) מטעם גזירת חכמים. אבל אם נמצא זמן קצר במקום שכזה באופן שאין וודאות שיזיע – אין בזה איסור. וכן כשנכנס כדי לעבור שם תוך שהוא לבוש בבגדיו העליונים, שבזה מראה שאין לו כל כוונה להזיע, שהרי הרוצה להזיע מוריד בגדיו העליונים (א"א שם).

שאלה: שהינו בבית מלון ובליל שבת ההסקות החלו לפעול. קרוב לוודאי שיהודים הפעילו את ההסקות. מה היה עלינו לעשות?

תשובה: היה מותר לכם להישאר, רק שלא להתקרב להסקנות וליהנות מהחום מדין 'מעשה שבת'. זו הכרעתו של בעל האגרות משה (א קכג). רק שיש שדנו האם הייתם צריכים לסגור את הברזים כדי למנוע מהגעת החום לרדיאטור שבחדר. ולמעשה עדיף שלא לגעת כלל.

נוסיף שבסימן רעז מבואר שאם הפעולה נעשית עבור גויים ויהודים כאחד, ואין תוספת פעולה עבור היהודי, מותר להשתמש גם בשבת.

